

Perustuslakivaliokunnalle

Minulta on pyydetty asiantuntijalausuntoa HE:stä 241/2020 vp siltä osin kuin se koskee vaaleja koskevaa sääntelyä ja sääntelyä muutoinkin osallistumisoikeuksien näkökulmasta. Keskityn siten tässä lausunnossa aluevaaleihin, alueellisiin kansanäänestyksiin sekä poliittiseen rahoitukseen puoluelain ja ehdokkaiden vaalirahoituksesta annetun lain kannalta. Olen alempana tummentanut ne kohdat lausunnostani, joissa perustuslakivaliokunnan tulisi käsitykseni mukaan tehdä päätös.

Haluan kuitenkin aluksi kertoa perustuslakivaliokunnalle lyhyesti yleisen käsitykseni tästä suuresta uudistuksesta. Olen ollut epäileväinen, onko järkevää luoda Suomen kokoiseen maahan nykyisten tietoliikenneyhteyksien aikakautena uusi, kolmas itsenäinen hallintoporras. Uudistus ei koske vain maakuntia ja/tai hyvinvointialueita vaan suuressa määrin kuntia. Ne menettävät henkilökunnastaan noin puolet ja talousarviot supistuvat myös noin puoleen.

Olin SOTE-uudistuksen alkuvaiheissa lyhyen aikaa selvitysmiehenä valtion, maakuntien ja kuntien tulevaa työnjakoa varten. Esitin muistiossani 26.1.2016 ”valtion aluehallinnon ja maakuntahallinnon uudistamisesta lukuun ottamatta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta”, että maakuntahallinnolle siirrettäisiin myös

- työ-, elinkeino- ja yrityspalvelujen järjestämisvastuu
- maa- ja elintarviketalouden, ympäristöterveydenhuollon, kalatalouden sekä vesivarojen käytön hoidon tehtäviä
- rakennusvalvonnan järjestämisvastuu
- lomituspalvelut
- kuntien alueiden käytön suunnittelu-, ohjaus- ja edistämistehtävät
- pelastustoimen järjestämisvastuu

Esitykset eivät johtaneet toimiin ja silloinen SOTE -uudistus kaatui. Mutta kun hyvinvointialueet on perustettu ja aluevaltuustot ja aluehallitukset aloittaneet toimintansa, ennustaisin, että aikaa myöten tullaan selvittämään, mitä muita tehtäviä kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtäviä voidaan ja tulisi siirtää hyvinvointialueiden toimivaltaan. Tästä tulevaisuuden kehitysnäkymästä lähtien voin kyllä kannattaa nyt vireillä olevaa uudistusta. Se menee oikeaan suuntaan.

Aluevaalit

Aluevaaleista säädettäisiin laissa vaalilain muuttamisesta. Kun aluevaalit järjestettäisiin yhtäaikaan kuntavaalien kanssa, niiden tekninen toteuttaminen olisi suhteellisen yksinkertaista ja seuraisi kuntavaaleja. Vaalipiirinä vain olisi hyvinvointialue ja erityisviranomaisena aluevaalilautakunta. Tulkintaongelmia voi kuitenkin aiheutua siitä, että kunnan keskusvaalilautakunta toimii tuloksen laskennassa laskentaviranomaisena sekä aluevaaleissa että kuntavaaleissa.

12 a §. Aluevaalilautakunnan jäsen tai varajäsen (**tämä termi tulisi toistaa pykälän loppuosassa aluelautakunnan sijasta**), joka on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi aluevaaleissa, ei

voi osallistua aluevaalilautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa. Sen sijaan kuntavaaleissa ehdokkaaksi asetettu voi toimia aluevaalilautakunnassa, ellei häntä katsota esteelliseksi hallintolain perusteella.

12 b §. Pykälän 2 momentin mukaan aluevaalilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä on voimassa hallintolain 27-30 §. Jos katsotaan, että hänelle syntyy esteellisyys myös silloin, kun vain jonkun hyvinvointialueen kunnan kuntavaaleissa ehdokkaana on hänen aviopuolisonsa, lapsensa tai muu läheinen ja että hänen puolueettomuutensa sen vuoksi vaarantuu, voi syntyä satoja esteellisiä. **Olisi harkittava mainittavaksi perusteluissa, että säännöksen ei katsota tarkoittavan kuntavaalien ehdokkuutta.**

21 §. Ilmoituskorttiin merkittäviin yhteystietoihin eivät sisälly aluevaalilautakunnan tiedot, mikä lienee oikein, kun se ei osallistu äänioikeuden rekisteröimiseen.

93 §. Pykälässä säädetään kuntavaalien varavaltuutetuista. Samaa termiä varavaltuutetut käytetään myös aluevaaleissa 143 m §:n mukaan. **Olisiko tähän pykälään lisättävä viittaus siihen, että varavaltuutetuista aluevaaleissa säädetään 143 m §:ssä vai olisiko siinä pykälässä käytettävä termiä vara-aluevaltuutetut?**

106 §. Uusittavien vaalien vaalipäivä luetaan pykälän mukaan siitä, kun valitusviranomaisen päätös on saanut lainvoiman. Perusteluissa voisi mainita, että jos valituksia on useita ja päätökset annetaan eri aikoina, aika luetaan viimeisimmästä päätöksestä.

143 c ja 143 e §. Huomioni kiinnittyi näiden pykälien lukumääriin verrattuna aiempiin maakuntavaaleja koskeneisiin lukumääriin. Ehdokkaiden enimmäismääräksi nyt ehdotetaan 1,25 kertaa valittavien määrä, aiemmin 1,50 ja valitsijayhdistyksen perustamiseen 50 äänioikeutettua, aiemmin 100. Sama valitsijayhdistys voisi toimia sekä aluevaaleissa että kuntavaaleissa, jos siinä on vähintään 50 jäsentä.

143 f §. Sama vaaliasiamies voi edustaa kuntavaaleissa ja aluevaaleissa eri puolueita.

143 i §. Puolueet voivat olla eri vaaliliitoissa kuntavaaleissa ja aluevaaleissa. Vastaava koskee 143 k §:n mukaan valitsijayhdistyksiä yhteislistoissa.

143 k §. **Pykälän 3 momenttiin voisi lisätä säännöksen, että yhteislistan nimitys ei saa olla sama kuin kuntavaaleissa, jos tätä halutaan. Toisaalta voisi olla tarvettakin käyttää samaa nimitystä, jos takana on samat ryhmät kunta- ja aluevaaleissa. Jos näin ei ole, voisi nimityksestä syntyä riitaa.**

143 m §. Tätä on käsitelty edellä 93 §:n yhteydessä.

Puoluelaki

Puoluelakia koskeviin muutosehdotuksiin minulla on vain yksi kommentti.

9 b §. Ehdotuksen mukaan samanaikaisesti toimitettavien aluevaalien ja kuntavaalien osalta kulujen ja rahoituksen erittely tehdään kuitenkin yhdessä. Pykälän siinä olevan 2 kohdan mukaan tuki vaalikampanjaan ryhmitellään tukeen yksityishenkilöiltä, yrityksiltä ja muilta tahoilta. Tämä tapahtuu siis yhdessä aluevaalien ja kuntavaalien osalta.

Kuitenkin saman pykälän 2 momentin mukaan erikseen on mainittava kampanja-aikana saatu tuki ja sen antaja, jos tuen arvo on vähintään 1 500 euroa. Onko tässäkin voimassa yhteinen erittely aluevaalien ja kuntavaalien osalta? Lasketaanko yhdeltä tukijalta saadut suoritukset yhteen aluevaalien ja kuntavaalien osalta? Jotta näin ei tapahtuisi - jos sitä halutaan – olisi 1 momenttiin lisättävä sanat ”lukuun ottamatta 2 momentissa tarkoitettuja tukia”. Kun kyseessä on puolueen saama tuki, ei tällä kuitenkaan ole suurta merkitystä.

Ehdokkaan vaalirahoitus

Ehdotetuista säännöksistä käy ilmi, että ehdokkaan ollessa ehdokkaana sekä aluevaaleissa että kuntavaaleissa, mikä tulee olemaan tavanomaista, molemmissa toimiva sama tukiryhmä voi valita, miten se ilmoittaa tukien jakautuvan vaalien kesken. Muuta järkevää vaihtoehtoa ei käsitykseni mukaan ole. Ainoa ehdotukseni tässä koskee alla olevaa lainsäädäntötekniistä ristiriitaa.

6 §. Pykälän 2 momentin mukaan erikseen on ilmoitettava kukin yksittäinen tuki ja sen antaja, jos tuen arvo on kuntavaaleissa vähintään 800 euroa taikka eduskuntavaaleissa, presidentinvaalissa, aluevaaleissa tai europarlamenttivaaleissa vähintään 1 500 euroa. Kuitenkin pykälään lisättävässä 6 momentin viimeisessä virkkeessä ehdotetaan säädettäväksi, että silloin kun ehdokas on ehdokkaana sekä aluevaaleissa että kuntavaaleissa mutta ei muutoin, ilmoituksessa erikseen ilmoitettavan tuen osalta noudatetaan aluevaaleissa, mitä 2 momentissa säädetään kuntavaaleista eli raja on 800 euroa. Siis päinvastoin kuin 2 momentin mukaan. Jos tästä halutaan pitää kiinni, tulisi 2 momentissa aluevaalit siirtää kuntavaalien yhteyteen eli tuen arvo olisi myös aluevaaleissa vähintään 800 euroa ja poistaa kokonaan 6 momentin viimeinen virke tarpeettomana.

Loogisempaa kuitenkin olisi rinnastaa tässäkin aluevaalit eduskuntavaaleihin kuten on tehty 4 §:n 2 momentissa saman tukijan maksimituessa 6 000 euroa ja myös 11 a §:ssä jälki-ilmoituksesta. Tällöin erikseen olisi aluevaaleissa ilmoitettava yksittäinen tuki ja sen antaja, jos tuen arvo on vähintään 1 500 euroa. Tämä ratkaisu tapahtuisi vain pyyhkimällä 6 §:n 6 momentin viimeinen virke pois.

Kansanäänestykset

Ilmestelen, minkä vuoksi ehdotetaan muutettavaksi nykyistä lakia neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudettavasta menettelystä. **Yksinkertaisempaa olisi ollut vain antaa kokonaan uusi laki, koska jokaista nykylain pykälää ehdotetaan muutettavaksi.**

Tulkintaongelmia voi syntyä, jos yhtäikaa toimitetaan kansanäänestys hyvinvointialueella ja kunnassa samanaikaisesti toimitettavien aluevaalien ja kuntavaalien yhteydessä. Tästä on säännös **2 a §:n 4 momentissa, jossa oleva viittaus 1-3 momenttiin tulee korjata viittaukseksi 2-3 momenttiin. Olisi myös harkittava, onko vaaliteknisesti järkevää sallia, että kunnan keskusvaalilautakunnassa voitaisiin harvinaisessa tapauksessa joutua laskemaan ääniä aluevaaleissa, kuntavaaleissa, hyvinvointialueen kansanäänestyksessä ja kunnan kansanäänestyksessä. Sen sijaan hyvinvointialueen kansanäänestystä ei voida toimittaa valtiollisten vaalien ja valtiollisen kansanäänestyksen yhteydessä (2 §).**

12 §:stä puuttuu äänestyslipun mitättömyysperusteista yhtäikaa toimitettavissa kansanäänestyksissä se, että hyvinvointialueen kansanäänestyksen äänestyslippu onkin kunnan kansanäänestyksen vaalikuoressa tai päinvastoin.

Edellä mainitsemani kommentit ja ehdotukset koskevat vain lakiehdotusten yksityiskohtia. Pääpiirteissään tämän lausuntoni kohteena olevat lakiesitykset ovat hyvin laaditut ja kannatan niitä.

Lauri Tarasti

ministeri